

lésében. Ez utóbbi megoldás gyakorlati alkalmazásával foglalkozik a rákövetkező fejezet is: bemutatják a biohidrogén koncentrálására alkalmas membrános műveleteket. Az igen komplex mérnöki feladatok közül kiemelik a membránok kiválasztását, az alkalmazott konfiguráció geometriáját és az optimális működtetési paraméterek meghatározását.

A könyv utolsó fejezete már a gyakorlati alkalmazással, a hidrogén üzemanyagcellákban történő felhasználásával foglalkozik. A történeti áttekintést követően bemutatják az üzemanyagcellák felépítését, ismertetik a legfontosabb üzemanyagcella-típusokat, azok működését. Az utolsó rész az üzemanyagcellák járműipari vonatkozásaival foglalkozik, kitérve az üzemanyagcellás és hibrid járművek felépítésére. A könyv már megvalósult járművek bemutatásával és kitekintéssel zárul.

A könyv hiánypótló munka, de erénye nem csak ez. A biohidrogén előállítása és alkalmazása feltételezi a különböző tudományterületek művelőinek szoros együttműködését és egymás gondolkodásmódjának meg-

értését. A könyv szerkesztőjének sikerült ezeket az ismereteket úgy áttekinteni, hogy az segíti az egyes diszciplínák közti kommunikációt. A könyvet így hasznosan forgathatják biológusok, vegyész- és biomérnökök, elektronikai szakemberek, gépész- és járműmérnökök, egyetemi hallgatók és kutatók, de izgalmas olvasmány lehet laikusok számára is, akik csak egy alternatív energiahordozó sorsának alakulásával kívánnak megismerkedni. Ehhez valószínűleg meg kell majd venniük a következő, bővített kiadást is, mert nehezen képzelhető el, hogy ilyen fejlődési tendencia mellett az elért eredmények ne feszítsék szét a mostani könyv kereteit. (*Bélafliné Bakó Katalin (szerk.): Biohidrogén. Veszprém: Pannon Egyetemi Kiadó, 2014, 108 p.*)

(A kiadvány a Pannon Egyetem, TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0017 sz. *Zöld Energia – Felsőoktatási ágazati együttműködés a zöld gazdaság fejlesztésére az energetika területén* c. projekt támogatásával készült.)

Gubicza László

egyetemi tanár, Pannon Egyetem Mérnöki Kar

„Istennek kincses tárháza...”

Az ELTE Bölcsészkar Néprajzi Intézetét vezető Mohay Tamás évek óta elkötelezett kutatója az erdélyi ferencesek híres kegyhelyének, Csíksomlyónak. 2009-ben elsőként foglalta össze adatközlők, levéltári források és a sajtó felhasználásával a somlyói pütkösdi búcsújárás múltját a kezdetektől 1949-ig (*A csíksomlyói pütkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány.* Budapest: LHarmattan, 2009). A kötet számos ponton helyezi új megvilágításba a zarándoklatok történetét, közelebb vive az olvasót az egyre népszerűbbé váló kegyhely múltjához. A most bemutatni kívánt forráskiadás újabb, eddig ismeretlen láncszemmel

gazdagítja ezt a történetet. Középpontjában a 18. századi ferences szerzetes, Losteiner Leonárd a kegyhelyről írott magyar nyelvű, kéziratban fennmaradt mirákulumos könyve áll. A könyv a kiadványban hasonló formában és nyomtatott átiratban is szerepel. Ez volt az első magyar nyelvű munka a kegyesbornál történt csodákról, mégis kétszáz évek kellett eltelnie, hogy a széles nagyközönség elé kerülhessen. Az elmaradt nyomtatás, majd a regénybe illően kalandos eltűnés és felbukkanás után Mohay Tamás pótolja be a két évszázados hiányt. *Az Istennek kincses tárháza...* így egyúttal jóvátétel a rendkívüli szorgalmú történetíró felé is, akinek életében egyetlen írása sem jelent meg nyomtatásban.

A csíksomlyói kolostor és az erdélyi ferences rendtartomány történetét, sőt egy világ-történetet is jegyző páter az 1770-es években kezdte pályafutását. Ekkor már biztosra vehetően rendszeresek és folyamatosak voltak a pütkösdi búcsújárások Somlyón. „Ezrek és ezrek akarják itt elvégezni gyónásukat, és akarnak áldozni” – írta 1753-as rendtörténetében Veress Lajos szerzetes. A korabeli feljegyzések arra is utalnak, hogy a hely már ekkor csodák sokaságáról híres. A hívők által *kis Rómának* nevezett kegyhelyen ekkor még nem lettek összegyűjtve és rögzítve a Mária-szobor közbenjárásának tulajdonítható csodák. Ismert, hogy a kegyesobor tiszteletének legalizálása céljából 1746-ban püspöki vizsgálatot kezdeményezett a ferences rend, de lezárása meghiúsult a püspök áthelyezése miatt. Így a jóváhagyáshoz szükséges esetek feljegyzése elmaradt. A pályáján meginduló fiatal szerzetes ekkor kezdte meg ténykedését. Egy olyan korszakban, amikor a magyarországi egyházi történetírás lendületet vett, és ezzel párhuzamosan a ferences renden belül is megindult a rendtörténeti munkák összeállítására. Már 1777-re elkészült a fiatal szerző első monumentális kézírata (*Chronologia*), melyet tíz évvel később egy újabb követett (*Propago Vitis*). Mind az első, somlyói rendházat bemutató munkában, mind pedig a második, az erdélyi rendtartomány történetét ismertető kéziratban felbukkantak a szoborhoz fűződő csodák. Forrásul Losteiner a 18. századi történeti forrásokat, a püspöki kivizsgálások anyagát és a szájhagyományban élő eseteket használta fel. E két terjedelmes latin nyelvű munkában foglalt mirákulum történeteket gyűjtötte ki *Az Istennek kincses tárháza...* címmel valamikor 1800 és 1802, vagy 1810 és 1814 között. Ezúttal tömörebben fogalmazott és magyar nyelven írt, hogy az érdeklődők is

olvashassák majd a könyvet. Négy olyan esetet is feljegyzett, amelyek eddig sehol nem voltak olvashatóak. Magyarázatul az szolgálhat, hogy a rend levéltárának kezelőjeként még számos olyan dokumentumot láthatott és használhatott, melyek azóta elpusztultak, vagy eltűntek a kutatók szeme elől.

A kéziratot gondozó Mohay Tamás bevezető elemzésében rámutat, hogy több szempontból is különös jelentőséggel bírt a ferences vállalkozás. A II. József után érezhetően szekularizálódó korszakban különösen fontos volt a kegyhely iránti buzgóság ébren tartása. Az 1804-ben megkezdett új templom építésére is ösztönzőleg kívánt hatni a mű, hiszen az itt tapasztalható különös isteni kegyelmekről való hírt adva, méltán remélhették az adakozókedv fokozódását. Leginkább az motiválhatta a szerzót, hogy emlékezetben tartsa a korábbi nemzedékek alatt összegyűjtött csodatörténeteket, azokat is, amelyek elismerést nem kaptak. A nyomtatásra előkészített tiszttazat akkor nem jutott el a kegyes olvasók kezébe. Történetei, főképp a latin változatokból kiindulva, mások közvetítésén keresztül, jórészt mégis ismertté váltak. Ma már csak találgatni tudunk, mi lett volna, ha a mű keletkezése idején eljut a hívekhez és a „szájhagyomány kincses tárházává” válik. Így azonban az elmaradt megjelenés konzerválta és érintetlenül hagyta a magyar nyelvű szövegezést ugyanúgy, mint a történetekben visszatükröződő korabeli gondolkodásmódot a csodáról, a csodák elbeszéléséről.

Losteiner kéziratában olyan csodákról olvashatunk, amelyekben a természetfölötti tapasztalat kézzel fogható jelekben nyilvánult meg. Külső jelekben és jelenségekben, amiket hitelesíteni lehetett, pontokba lehetett szedni, tanúsítani lehetett. Így például: a kegykép ábrázatának szomorúra fordulását vészhelyzet

esetén; a törökvesz idején megjelenő három fényes csillagot; lábfájás, vaklás, hályog, gyermektelenség meggyógyítását; sőt a hétéves Betlen Tamás feltámasztását is. Összesen ötvenkét esetet vett számba az 1706 és 1800 közötti időszakból. Ezek visszatükrözik a korszak tipikus krízishelyzeteit: betegségeket, baleseteket, gyermekáldás elmaradását. A szövegezés ma már néhol nehezen követhető, de keletkezésének időszakában épp a közérthetőség és anyanyelvűség elve vezérelte a szerzőt. Az volt a célja, hogy a prédikációkat hallgató egyszerű ember nyelvén szóljon, és hirdesse az isteni közbenjárás megmutatkozásának megannyi példáját. E példákra Isten ajándékaiként kellett tekinteni a hívő embernek, amelyek olyan kitüntetett helyen mutatkoznak meg, mint Csíksomlyó. Itt, mint egy „kincses tárházban” összegyűjtve jelennek meg a csodás ajándékok Szűz Mária szent képe, azaz a kegyszobor körül – magyarázza a mű allegorikus címét a ferences szerzetes. A kézirat gerincét ezek a csodatörténetek képezik.

Emellett, a 18. század kedvelt szerkesztési módjának megfelelően, több, gondosan szerkesztett fejezetben írt Losteiner a kegyhely és kegykép eredetéről. Bemutatja az olvasónak az „isteni dicsőség makula nélkül való tükröként” aposztrófált kegyszobrot, rámutatva arra, hogy a kép külső megjelenése szoros összefüggésben van a belső lelki tartalommal. Ezt követően a szobor eredetéről, régiségéről, sokszoros megmeneküléséről, újjáéledéséről tudósít, ismételt utalva a mindenki számára látható jelenségek és az égi közbeavatkozás kapcsolatára. Így a szobor profán története is szakrális jelleget ölt, hisz csodaszámba menő megmaradását Szűz Mária közbenjárásának tulajdonítja a szerző. Végül a kegyhelyet és a csodákat elismerő püspöki határozat előzményeiről, a tanúki-

hallgatásokról, a bizottságok tagjairól olvashatunk, és természetesen maga a püspöki nyilatkozat sem hiányzik a műből. A kéziratot egy *Toldalék* című áhítati rész zárja, utalva arra, hogy a ferences munkáját a szélesebb nagyközönség használatára szánta. Ide a pünkösdi áhítatba való bekapcsolódást segítő énekeket, a *Hiszekegyet* és a *Te Deum* magyar szövegét emelte be Losteiner Leonárd. A különböző típusú és műfajú szövegeket egybefoglaló kötetkompozíció így jóval többé vált, mint csodalejegyzések egyszerű gyűjteménye. Szinte monografikus feldolgozását adja a csíksomlyói kegyhely 18. századi történetének és lelkiségének. „Losteiner Leonárd könyvében a maga elevenségében jelenik meg előttünk a 18. század vallási tapasztalata, hite, múltból való gondolkodása.” – írja bevezető tanulmányában a szerkesztő.

A kiadványban Mohay Tamás bevezető fejezetei segítik a történetek kontextusba helyezését. Az alapos és körültekintő elemzések bemutatják Losteiner és korát, a korabeli erdélyi és somlyói ferences közösséget, annak rendtörténeti tevékenységét és a mű keletkezésének körülményeit. Áttekintést kapunk a mirákulum műfajáról, 18. századi sajátosságairól, valamint a kézirat két évszázados történetéről. A tájékozódást és keresést az átirat szövege után személy-, település- és névmutató segíti. (*Mohay Tamás szerkesztő: „Istennek kincses tárháza ...” P. Losteiner Leonárd ferences kézírata Szűz Mária Csíksomlyói kegyszoborról. Csíksomlyó – Budapest: Csíksomlyói Ferences Kolostor–Szent István Társulat, 2015, 302 p., a szerkesztő Losteiner Leonárd történetei a csíksomlyói kegyszoborról című tanulmányával, a kézirat átirat és hasonmás kiadásával.*)

Frauhammer Krisztina

néprajzkutató,
MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport

Egy különleges eszmetörténeti könyvről

Több szempontból is különleges könyvet tett közzé Kelemen János, amikor kiadta az *Élet és Irodalomban* megjelent kisebb írásait. Nem szokás ugyanis könyv formában publikálni olyan (olaszos terminológiával: „elszört”) írásokat, melyek napilapokban, vagy akár hetilapokban jelentek meg. Az olasz filozófus, Antonio Gramsci, amikor kérték, hogy gyűjtse össze alkalmi írásait publikációra, azt mondta: ezek a nappal együtt „elhalnak”, elveszítik aktualitásukat. Igen, mert egy alkalmi cikk mindig valamilyen eseményre vagy alkalomra íródik, amely később esetleg érdektelenné válik, sokat veszít hatásából, ráadásul az olvasó már nem is emlékszik arra, mi inspirálta a cikk megírását.

Kelemen János esetében ez nem így van. Mostani könyve különlegességét az adja, hogy az *Élet és Irodalom* különböző rovataiban (*Feuilleton*, *Ex libris*, *A hónap könyve* és *Követési távolság*) megjelent írásainak, melyeket itt most könyv formájában olvashatunk, jelentős tudományos értékük van. Elsősorban azért, mert tulajdonképpen kis tablókban felrajzolja az európai filozófiai gondolkodás történetét a klasszikus szerzőktől kezdve egészen máig. Különleges ez a kötet a tekintetben is, hogy a szerző sokféle érdeklődését és témáit tömören, egyúttal közérthetően adja vissza, úgy, hogy nem enged a népszerűsítés csábításának. A sokféleség, ami a kötetet jellemzi, azonban ez esetben egységes egészé áll össze, mely tükrözi Kelemen János szellemi érdeklődési körét. Ebben a kötetben olyan írások, kisebb-nagyobb esszék vannak, melyeket a szerkesztő, Bárdos Judit a szerző kedvenc témái: Umberto Eco, Dante Alighieri, Benedetto Croce és a nyelvfilozófia köré csoportosí-

totta. Kelemen a felsorolt szerzők mindegyikéről írt már egy-egy vagy akár több könyvet, monográfiát is. De itt másoknak is szentel kisebb-nagyobb írást.

Milyen kép tárul föl ezekből az írásokból egyrészt, az érintett témákról és szellemi szférákról, másrészt, szerzőjükről? A kötet első részében kisebb önálló, elemző tanulmányokat lehet olvasni. Ezekre az jellemző, amit Umberto Ecoval kapcsolatban ő maga ír: „a kötetben szereplő írások alkalmi jellegűek, de általános kérdésekre keresnek érvényes választ”. (127.) Eco érezhetően, talán kettős vonatkozásban fontos Kelemen János számára nyelvtudományi, szemiotikai koncepciója és a legkülönfélébb tudományokban való jártassága miatt, mely e könyv szerzőjére is igen jellemző. Ezért is szemlézi Eco négy könyvét is az *Ex Libris* rovatban. A Dante-problémák és értelmezésük újból és újból felmerülnek a legkülönbözőbb témáknál. Állást foglal abban a vitában, vajon Dante a humanizmushoz vagy a középkorhoz sorolható, s ő ez utóbbi mellett van. Felemlíti a Magyar Dantisztikai Társaságot, amely az ő vezetésével 2004 óta végzi eredményes munkáját. Benedetto Croce alkalmas ad számára, hogy kiálljon a szabadság filozófusa és mai aktualitása mellett egy olyan korban, amelyben „agresszíven támadják a jogállamot, a demokrácia intézményeit, a szabadság, a jogegyenlőség és a szolidaritás eszméjét”. (102.) Lukács Györgyről mint irodalomkritikusról értekezik, és kimutatja, hogy szoros kapcsolat van Fülep Lajos és a Lukács-féle Dante-értelmezés között. (83.) Elfogadja azt az értelmezést, hogy Lukács György „vitán felül a XX. század klasszikusai közé tartozik”. (214.) A kétszáz éves *Faustot*, az *Isteni színjátékot* és *Az ember tragédiáját* is Lukács szemzőgéből veti össze egymással. Ahogyan Goethe, Dante